

JERZY BOROWSKI

Chrząszcze (*Coleoptera*) okolic Rogowa Cz. I – Wstęp, rys historyczny badań i stan poznania chrząszczy okolic Rogowa

Beetles (*Coleoptera*) of the Rogów region
Part I – Introduction, research history outline,
and the state of the knowledge on beetles in the region

Poniżej przedstawiono pierwszą część z planowanego cyklu artykułów o chrząszczach okolic Rogowa. Zawiera ona głównie informacje historyczne, przedstawiające sylwetki entomologów, którzy prowadzili badania nad chrząszczami tej okolicy. Przedstawiono także stopień poznania chrząszczy okolic Rogowa, do końca 2000 roku. Druga część planowanego cyklu artykułów zawierać będzie charakterystykę okolic Rogowa pod kątem różnorodności środowisk, w których występują chrząszcze. W kolejnych częściach omówione zostaną poszczególne rodziny chrząszczy poczynając od najlepiej zbadanych.

Rys historyczny badań nad chrząszczami okolic Rogowa

Badania nad chrząszczami okolic Rogowa, jakie wykonano do końca 2000 roku, ściśle związane były ze Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Leśnym Zakładem Doświadczalnym, który funkcjonuje na terenie Rogowa od 1921 roku. Mimo osiemdziesięciu lat działalności wymienionych placówek, okolice Rogowa nie doczekały się monograficznego opracowania występujących tu chrząszczy. Badania entomologiczne skupiały się zwykle na tematach leśnych, które zawężyły pole zainteresowań do najważniejszych szkodników występujących w lasach i towarzyszącej im entomofauny.

W okresie międzywojennym, na temat owadów okolic Rogowa zostało napisanych pięć prac magisterskich i inżynierskich. Były to prace z zakresu entomologii leśnej, a ówczesnymi promotorami byli doc. M. Gieysztor i prof. Z. Mokrzecki. W 1938 roku, w Polskim Piśmie Entomologicznym ukazała się pierwsza praca zawierające dane o występowaniu

chrząszczy w okolicach Rogowa. Zawierała ona głównie spostrzeżenia dotyczące masowego występowania miernikowców na terenie lasów rogowskich, a wymienione w pracy chrząszcze to typowe drapieżniki, pojawiające się podczas gradacji foliofagów (21).

W 1951 roku, w Rogowie zaczęło funkcjonować muzeum przyrodnicze. Pracownicy tego właśnie muzeum jako pierwsi zaczęli gromadzić zbiory zoologiczne, w tym i entomologiczne. Jednym z pierwszych kustoszy był M. Stuglik. Odławiał on głównie motyle, a jego zbiór do dziś jest przechowywany w muzeum. W trakcie odłowów motyli na światło, trafiały się także chrząszcze, które włączał od kolekcji muzeum, jednak okazów tych było bardzo niewiele. Obecnie zachował się jedynie tycz mniejszy *Acanthocinus griseus* (F.)

Od 1954 roku, zaczęły się ukazywać różne prace z zakresu entomologii i ochrony lasu, które dotyczyły lasów Rogowa. W większości z nich chrząszcze były wymieniane jako żywicieli dla ich pasożytów (30, 34) bądź jako obiekty, na których testowano środki chemiczne (6, 7, 8). Najważniejszą pracą z lat pięćdziesiątych, zawierającą dane faunistyczne o chrząszczach Rogowa, jest praca S. Wiackowskiego (35), poświęcona entomofaunie pniaków sosnowych. Wymienia on z tego terenu 55 gatunków chrząszczy należących do 21 rodzin. Drugą, dość istotną pracą wymienionego okresu, jest typowo faunistyczna praca o nowych stanowiskach rzadszych i ciekawszych chrząszczy (24). Autorzy wymieniają z Rogowa 17 gatunków chrząszczy, należących do 11 rodzin.

W latach sześćdziesiątych zaczęły się ukazywać liczne prace J. Dominika na temat występowania owadów (w tym i chrząszczy) na obcych gatunkach drzew iglastych, rosnących głównie w Arboretum Rogowskim. W 1966 roku ukazała się najważniejsza, z punktu faunistycznego, praca tego okresu (10), o owadach żyjących w drewnie, na terenie Leśnego Zakładu Doświadczalnego. Autor wymienia w tej pracy 80 gatunków chrząszczy należących do 12 rodzin. W tym samym czasie pojawiły się prace innych entomologów. Były to prace faunistyczne (31) oraz prace obejmujące swym zagadnieniem koleopterofaunę gniazd ptasich (22, 33). Do grupy entomologów stale badających okolice Rogowa (M. Nunberg, J. Dominik, A. Szujecki, S. Kinelski) dołączył na początku lat siedemdziesiątych S. Mazur. Odławiał on głównie chrząszcze z rodziny *Histeridae*, a dane o występowaniu w okolicach Rogowa tej grupy owadów znalazły się w kilku opracowaniach, również w Katalogu Fauny Polski wydawanym przez Instytut Zoologii PAN.

W okolicach Rogowa, prócz wymienionych tu entomologów, odłowy chrząszczy prowadziło także wielu innych badaczy, często amatorów, a dane o zebranych przez nich chrząszczach zwykle nie były publikowane. Najobszerniejszą i jedną z ostatnich publikacji faunistycznych o chrząszczach Rogowa była praca M. Nunberga (29). Wymienił on z lasów rogowskich 415 gatunków chrząszczy i ich aberracji barwnych. Chrząszcze te należały do 28 rodzin.

Lata dziewięćdziesiąte zaowocowały zaledwie kilkoma pracami, w których wymieniane były chrząszcze okolic Rogowa. Przynajmniej są to prace J. Dominika (19, 20) podsumowujące występowanie szkodliwych owadów leśnych na terenie Leśnego Zakładu Doświadczalnego za okres ostatniego czterdziestolecia. W 1999 roku ukazała się praca (4) zawierająca dane faunistyczne, o chrząszczach występujących w rezerwacie Zimna Woda, znajdującym się na terenie Nadleśnictwa Rogów. Stan poznania chrząszczy okolic Rogowa do końca 2000 roku przedstawiono w tabeli.

TABELA
Stan poznania chrząszczy (*Coleoptera*) okolic Rogowa do końca roku 2000

Rodzina chrząszczy	Liczba wykazanych gatunków	Ważniejsze piśmiennictwo
<i>Carabidae</i>	45	Gieysztor, Pawłowicz 1938; Wiąckowski 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Nunberg 1986
<i>Sphaeritidae</i>	1	Mazur 1972
<i>Histeridae</i>	9	Wiąckowski 1957b; Szujecki, Zaborowski 1968; Kinelski, Szujecki 1959; Mazur 1972, Nunberg 1986
<i>Leiodidae</i>	2	Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986
<i>Scaphidiidae</i>	1	Wiąckowski 1957b
<i>Staphylinidae</i>	56	Wiąckowski 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Szujecki 1960, 1969; Szujecki, Zaborowski 1968; Nunberg 1986
<i>Silphidae</i>	1	Gieysztor, Pawłowicz 1938
<i>Lucanidae</i>	1	Dominik 1966a
<i>Scarabaeidae</i>	10	Dominik 1954, 1967, 1975; Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986; Kalisiak 1996; Borowski, Kieszek 1999
<i>Lycidae</i>	3	Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986
<i>Cantharidave</i>	13	Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986
<i>Elateridae</i>	17	Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Eucnemidae</i>	2	Dominik 1966a
<i>Buprestidae</i>	13	Wiąckowski 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a; Burakowski, Mroczkowski, Stefańska 1985; Nunberg 1986
<i>Bostrichidae</i>	2	Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a
<i>Lyctidae</i>	1	Dominik 1966a
<i>Anobiidae</i>	16	Dominik 1966a; Wiąckowski 1957b; Nunberg 1986; Borowski 1993a
<i>Ptinidae</i>	2	Borowski 1993b
<i>Lymexylidae</i>	2	Wiąckowski 1957b; Dominik 1965
<i>Byrrhidae</i>	5	Nunberg 1986
<i>Dermestidae</i>	4	Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Melyridae</i>	7	Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Malachiidae</i>	2	Nunberg 1986
<i>Cucujidae</i>	1	Borowski, Kieszek 1999
<i>Colydiidae</i>	1	Wiąckowski 1957b
<i>Rhizophagidae</i>	1	Wiąckowski 1957b
<i>Nitidulidae</i>	19	Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Byturidae</i>	2	Nunberg 1986
<i>Cryptophagidae</i>	4	Szuecki, Zaborowski 1968; Nunberg 1986
<i>Lathridiidae</i>	6	Wiąckowski 1957b; Szuecki, Zaborowski 1968

cd. tabeli na następnej stronie

TABELA cd.

Rodzina chrząszczy	Liczba wykazanych gatunków	Ważniejsze piśmiennictwo
<i>Coccinellidae</i>	28	Wiackowski 1957b; Szujecki, Zaborowski 1968; Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Melandryidae</i>	4	Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a
<i>Scraptiidae</i>	3	Nunberg 1986
<i>Mordellidae</i>	1	Nunberg 1986
<i>Meloidae</i>	1	Dominik 1993a
<i>Oedemeridae</i>	6	Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a; Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Pyrochroidae</i>	1	Nunberg 1986
<i>Tenebrionidae</i>	3	Wiackowski 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Nunberg 1986
<i>Cerambycidae</i>	52	Wiackowski 1957a; 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a, 1993b; Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Bruchidae</i>	2	Nunberg 1986;
<i>Chrysomelidae</i>	71	Wiackowski 1957b; Dominik 1976; Nunberg 1986;
<i>Anthribidae</i>	4	Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Nemonychidae</i>	2	Nunberg 1986; Borowski, Kieszek 1999
<i>Attelabidae</i>	13	Kinelski, Szujecki 1959; Nunberg 1986
<i>Apionidae</i>	23	Nunberg 1986
<i>Curculionidae</i>	99	Wiackowski 1957b; Kinelski, Szujecki 1959; Dominik 1966a, 1966b, 1966c, 1967, 1968, 1975; Nunberg 1986; Borowski 1997; Borowski, Kieszek 1999
<i>Scolytidae</i>	34	Nunberg 1955, 1960; Dominik 1956, 1966a, 1966c, 1972, 1977, 1993b; Wiackowski 1957a, 1957b; Wiackowski, Nunberg 1958; Mokrzycki 1995

Jak widać z załączonej tabeli, z okolic Rogowa, do roku 2000, wykazano 596 gatunków chrząszczy należących do 47 rodzin. Stanowi to około 10% krajowych gatunków chrząszczy, zaś liczba rodzin obejmuje nieco ponad 1/3 ogólnej liczby rodzin chrząszczy występujących w naszym kraju. Należy tu koniecznie zaznaczyć, że owady te należą niemal wyłącznie do chrząszczy leśnych i gdyby traktować ten wykaz jako poznanie tej grupy, to można by było stwierdzić, że jest to grupa dość dobrze poznana w okolicach Rogowa. W niektórych przypadkach, jak w rodzinie *Cerambycidae*, *Buprestidae*, *Scolytidae* czy *Anobiidae*, nie należy się spodziewać w najbliższej przyszłości, odszukania dużej liczby gatunków w omawianej okolicy. Pragnąc maksymalnie uzupełnić listę gatunków chrząszczy okolic Rogowa, należałoby się skoncentrować na wyszukiwaniu chrząszczy żyjących w specyficznych mikrośrodkach jak: kserotermy, dziuple i próchnowiska, grzyby, a przede wszystkim mikrośrodkami wodne i nadwodne, gdyż te grupy chrząszczy są zupełnie nieznane w tym miejscu.

Literatura

1. **Borowski J.** 1993a. Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich kołatkowatych (*Coleoptera, Anobiidae*). *Wiadomości entomologiczne*, t. 12, nr 1, str. 55.
2. **Borowski J.** 1993b. Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich pustoszwowatych (*Coleoptera, Ptinidae*). *Wiadomości entomologiczne*, t. 12, nr 1, str. 56.
3. **Borowski J.** 1997. Przyczynek do poznania szkodników owadzi, żyjących na pączkach, igłach i młodych pędach obcych gatunków świerków. *Sylvan*, rok 141, nr 9, str. 21-27.
4. **Borowski J., Kieszek C.** 1999. Ciekawsze chrząszcze (*Coleoptera*) odłowione w rezerwacie dębowym Zimna Woda w Rogowie. *Wiadomości entomologiczne*, t. 18, nr 2, str. 125-126.
5. **Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J.** 1985. Katalog Fauny Polski, cz. 23, t. 10, Chrząszcze, *Coleoptera, Buprestoidea, Elateroidea* i *Cantharoidea*. Nr 40, 401 s.
6. **Dominik J.** 1954. Próba zwalczania trzyletniego pędraka chrabąszcza preparatem Intox 8. *Sylvan*, zeszyt 3.
7. **Dominik J.** 1956. Spostrzeżenia nad możliwością chemicznego zwalczania w drewnie drwalnika paskowanego (*Trypodendron lineatum* Ol.). *Sylvan*, rok c, zeszyt 9, str. 40-42.
8. **Dominik J.** 1958. Próba zwalczania dwuletniego pędraka chrabąszcza majowego (*Melolontha melolontha* L.) przez dwukrotne traktowanie gleby preparatem Intox 8. *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 1, str. 77-82.
9. **Dominik J.** 1965. Obserwacje nad biologią postaci doskonałych drwionka okrętowca (*Lymexylon navale* L.) (*Coleoptera, Lymexylonidae*). *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 7, str. 95-98.
10. **Dominik J.** 1966a. Obserwacje nad występowaniem owadów żyjących w drewnie w lasach doświadczalnych SGGW w Rogowie. *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 9, str. 103-112.
11. **Dominik J.** 1966b. Wstępne wyniki badań nad biologią i zwalczaniem szeliniaka modrzewiowca (*Hyllobius piceus* Deg.) (*Curculionidae Col.*). *Sylvan*, rok 110, nr 8, str. 1-10.
12. **Dominik J.** 1966c. Obserwacje nad uszkodzaniem przez owady niektórych gatunków drzew obcego pochodzenia, rosnących w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie. *Folia Forestalia Polonica*, ser. A, zeszyt 12, str. 175-184.
13. **Dominik J.** 1967. Obserwacje nad nasileniem uszkodzania przez owady, ssaki i pasożytnicze grzyby upraw sosny wydmowej (*Pinus contorta* var. *murrayana* Eng.), sosny wejmutki (*P. strobus* L.) i sosny pospolitej (*P. silvestris* L.) w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie. *Sylvan*, nr 10, str. 59-63.

14. **Dominik J.** 1968. Dalsze wyniki obserwacji nad uszkodzaniem przez owady niektórych gatunków drzew obcego pochodzenia. *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 11, str. 65-68.
15. **Dominik J.** 1972. Wyniki 20-letnich obserwacji nad uszkodzaniem przez owady niektórych gatunków drzew iglastych obcego pochodzenia w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie. *Sylwan*, nr 8, str. 11-18.
16. **Dominik J.** 1975. Szkodniki i grzyby pasożytnicze występujące na sosnach: zachodniej (*Pinus monticola* Lamb.), smołowej (*P. rigida* Mill.) i Banksa (*P. banksiana* Lamb.) w Lasach Doświadczalnych w Rogowie. *Sylwan*, nr. 11, str. 29-34.
17. **Dominik J.** 1976. Szkodliwe owady i grzyby pasożytnicze występujące w uprawach i młodnikach sosen: żółtej (*Pinus ponderosa* Laws.), Jeffreya (*P. jefferyi* Murr.), giętkiej (*P. flexilis* James) i czerwonej (*P. resinosa* Ait.) w Lasach Doświadczalnych w Rogowie. *Sylwan*, nr 7, str. 14-18.
18. **Dominik J.** 1977. Szkodliwe owady występujące w uprawach i młodnikach niektórych północnoamerykańskich gatunków modrzewi, świerków i jodeł rosnących w Lasach Doświadczalnych SGGW-AR w Rogowie. *Sylwan*, nr 12, str. 57-61.
19. **Dominik J.** 1993a. Masowe pojawianie się foliofagicznych owadów w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie w latach 1945-1990. *Sylwan*, rok 137, nr 8, str. 15-22.
20. **Dominik J.** 1993b. Uwagi o występowaniu kambio- i ksylofagicznych owadów w ostatnim czterdziestolecu w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie. *Sylwan*, rok 137, nr 9, str. 77-80.
21. **Gieysztor M., Pawłowicz J.** 1938. Spostrzeżenia nad masowym wystąpieniem gatunków z rodzajów *Erannis* i *Operophtera* (Lep.) w lesie dębowym w Rogowie. *Polskie Pismo Entomologiczne*, t. 16-17, (1937-1938), str. 16-36.
22. **Gotzman J., Szujecki A.** 1968. Materiały do poznania koleopterofauny gniazd *Passeriformes* w okresie lęgów. *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 11, str. 75-88.
23. **Kalisiak J.** 1996. Jesienne plugi (*Coleoptera: Ahodiidae: Aphodius* III.) okolic Łodzi. *Biuletyn Entomol.*, rok 4, nr 2(14), str. 5-7.
24. **Kinelski S., Szujecki A.** 1959. Materiały do poznania chrząszczy (*Coleoptera*) fauny krajowej. *Polskie Pismo Entomologiczne*, t. 29, nr 15, str. 215-250.
25. **Mazur S.** 1972. Materiały do poznania *Sphaeritidae* i *Histeridae* (*Coleoptera*) Polski. *Fragmenta Faunistica*, t. 18, nr 20, str. 393-404.
26. **Mokrzycki T.** 1995. Nowe stanowiska chrząszczy z rodziny *Scolytidae* (*Coleoptera*) w Polsce. *Wiadomości entomologiczne*, t. 14, nr 2, str. 126.
27. **Nunberg M.** 1955. Uwagi autora o recenzji. *Sylwan*, rok 99, zeszyt 1, str. 63-66.
28. **Nunberg M.** 1960. Wiadomości o występowaniu niektórych korników (*Col., Scolytidae*) na ziemiach Polski. *Polskie Pismo Entomologiczne*, t. 30, nr 11, str. 157-162.

29. **Nunberg M.** 1986. The beetles (*Coleoptera*) collected on the area of the Forest Experimental Station at Rogów. *Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW-AR, Forestry and Wood Technology*, no 34: 11-17.
30. **Nunberg M., Wiąckowski S.** 1958. Męczelkowate (*Braconidae, Hymenoptera*) jako pasożyty owadów leśnych. *Folia Forestalia Polonica*, ser. A, zeszyt 1, str. 129-135.
31. **Szujecki A.** 1960. Materiały do poznania *Staphylinidae (Coleoptera)* Polski. *Fragmenta Faunistica*, t. 8, nr 22, str. 321-335.
32. **Szujecki A.** 1969. Materiały do poznania *Staphylinidae (Coleoptera)* Polski III. *Fragmenta Faunistica*, t. 15, nr 15, str. 247-265.
33. **Szujecki A., Zaborowski S.** 1968. Chrząszcze (*Coleoptera*) występujące późną jesienią w gniazdach zbudowanych przez dziuplaki w skrzynkach lęgowych. *Zeszyty Naukowe SGGW, Leśnictwo*, zeszyt 11, str. 89-103.
34. **Wiąckowski S.** 1957a. Wyniki hodowli pasożytów owadów leśnych. Część I. *Polskie Pismo Entomologiczne*, t. 26, nr 21, str. 311-320.
35. **Wiąckowski S.** 1957b. Entomofauna pniaków sosnowych w zależności od wieku i rozmiaru pniaka. *Ekologia Polska*, ser. A, t. 5, nr 3, str. 13-140.

*Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW w Warszawie
ul. Rakowiecka 26/30, 02-528 Warszawa*

Summary

Beetles (*Coleoptera*) of the Rogów region. Part I – Introduction, research history outline, and the state of the knowledge on beetles in the region

The report is the first part of a cycle of papers devoted to beetles (*Coleoptera*) that occur in the Rogów region. It presents the research history outline concerning beetles of the region, presenting at the same time the personal profiles of the most important researchers and their work. Up to the year 2000 as many as 596 beetle species belonging to 47 families were recorded from the Rogów region. This is about 10% of the beetle fauna in the country, whereas the number of families contains a bit more than 1/3 of the number of beetle families occurring in our country. The data on numbers of individual families and more important references are given in the table.